

INGLIZ TILI O'RGANUVCHILARGA LUG'ATNI O'RGATISHNING SAMARALI USULI ("ESA" METODI)

Yarieva Zarrina Shavkatovna

Toshkent davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqola til o'rganuvchilarning xorijiy til leksikasiga o'rgatishning samarali usuliga bag'ishlangan bo'lib, Jeremy Harmer tavsiya etgan "ESA" (Engage, Explore and Activate) metodi yoritilgan

Kalit so'zlar: lug'at, leksika, jalb qilish, o'qitish, faollashtirish

O'qituvchilar ko'pincha til o'rgatishning turli jihatlarida qiyinchiliklarga duch kelishadi. Har bir o'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchini til o'rganish jarayoniga undash va jalb qilishdir. Shu sababli, o'qituvchilar o'z sinflarida o'quvchilarning diqqatini o'z darslariga ko'rsatish va ushlab turish imkonini beradigan o'quv muhitini yaratishga harakat qilishadi. Ingliz tilini o'rganishning turli usullari va yondashuvlari mavjud va dars samarali va muvaffaqiyatli bo'lishi uchun eng yaxshisini tanlash har doim ham oson emas.

Nima uchun lug'at ustida ishlash kerak?

Til o'rganishning ko'plab muhim qismlari orasida so'z boyligini shakllantirish eng muhimlaridan biri bo'lib, o'rganish jarayonining o'ziga xos boshlang'ich nuqtasidir. Til o'qituvchilari o'quvchilarni yangi tilni o'rganishga jalb qilish va undash uchun lug'atni erta joriy etishadi, shunda ular odamlar bilan gaplashish, savollar berish va ularga javob berish, taqdimotlar qilish, o'z-o'zini hurmat qilish va ishonchni his qilishda o'zlarini qulay his qilishadi.

Lug'at o'rgatishda o'qituvchining muammolaridan biri o'quvchilar uchun mos so'zlarni tanlashdir. Avvalo, o'qituvchi darsning vazifasi yoki mavzusiga mos keladigan lug'atni tanlashi kerak. Bundan tashqari, o'qituvchi o'quvchilarning darajalari va yoshiga qarab so'zlarni tanlab olishi va o'quvchilarning ushbu lug'atni til tarkibida qanchalik tez-tez ishlata olishiga e'tibor qaratishi kerak. Lug'atdan foydalanish chastotasi, shuningdek, "lug'at qobiliyati" deb ataladigan narsa e'tiborga olinishi kerak bo'lgan muhim omillardir. Shuning uchun o'rgatilayotgan lug'atni "ayyor so'zlar" (o'quvchilar allaqachon biladigan, lekin ko'p ishlatmaydigan so'zlar) va "mahsulli so'zlar" (o'quvchilar biladigan va ishlatadigan so'zlar) guruhlariga ham ajratish mumkin.

Xo'sh, biz o'qituvchilar sifatida lug'atni qanday o'rgatamiz?

Talabalar yangi so'zlarning ma'nosi va ishlatilishini, shuningdek, imlo (so'z qanday yozilishi) va talaffuzi (qanday talaffuz qilinishi)ni bilishi va o'rganishi kerakligi ajablanarli emas. Shuningdek, o'quvchilar yangi lug'at qaysi turkumga mansubligini, ularning gap bo'lagini, boshqa so'zlar bilan o'zaro munosabatini (qo'shma gaplar, sinonimlar, qarama-qarshiliklar va boshqalar) bilishlari ham muhimdir.

Bu barcha muhim jihatlarni hisobga olgan holda, ingliz tili o'qituvchilari lug'atni o'rgatishning o'ziga xos usullarini o'ylab topishlari, o'z o'quvchilarining

o'ziga xos sinf muhiti, yoshi, darajasi va o'rganish uslubiga mos keladiganlarini tanlashlari kerak (haqiqatan ham, o'qituvchilar usullarini talabalarning ehtiyojlariga moslashtirish uchun ba'zi o'zgarishlar qilish kerak bo'lishi mumkin).

Eng samarali lug'at o'rganish metodlaridan biri Jeremy Harmer "ESA" (Engage, Explore and Activate) deb ataladi. Ushbu usul lug'atni bosqichma-bosqich o'rgatishda samarali bo'lishi mumkin. Ishtirok etish bosqichida o'qituvchi o'quv jarayonini yanada qiziqarli va rag'batlantiruvchi qilish uchun o'quvchilarni jalb qilishi va qiziqtirishi kerak. Bu bosqichda o'qituvchi yangi so'zlarni nomlaydi va ularning ma'nosini tushuntiradi. Albatta, ma'noni tushuntirishning keng ko'lamli usullari mavjud: masalan, taqlid qilish va so'zlarning ma'nolarini harakatlar orqali tushuntirish (kerak bo'lsa, o'qituvchilar ba'zan ahmoqlik qilishlari kerak). Rasmlar yoki kartalar ham bu borada juda foydali vosita bo'lishi mumkin, ayniqsa yangi boshlanuvchilarga yangi so'zlarni kiritishda. Ushbu bosqichda o'qituvchining muhim vazifasi ham o'quvchilar tushunadigan keng lug'at, so'zlarni aniqlashdir. Doskaga yangi so'zlarni yozish yoki ularni ma'nosini tavsiflovchi rasmlar ("so'z devori" turi) bilan birga devorlarga osib qo'yish o'quvchilarga ko'rgazmali qurollar yordamida lug'atni eslab qolishlariga yordam beradi.

O'qitish bosqichida o'qituvchi bo'sh joyni to'ldirish, so'zlarni qidirish yoki krossvordlar, moslashtirish mashqlari, talaffuz va mashqlar, dialog va matnga asoslangan ta'lim kabi turli xil tadbirlardan foydalanishi mumkin. Bundan tashqari, turli xil jumlar qurish faoliyati yoki yangi lug'at bilan o'yinlar samarali bo'ladi.

Faollashtirishning yakuniy bosqichiga kelsak, o'qituvchi kommunikativ o'yinlardan, rolli o'yinlardan yoki o'rganilayotgan lug'at bilan muhokamadan foydalanishi mumkin. Bu vaqtda o'qituvchi sinfni kichik guruhlariga bo'lib, guruhlariga bo'lingan o'quvchilarga plakat yoki reklama yaratishga ruxsat berishi mumkin. Darsga yaqinlashish va unga erishishning ko'plab samarali usullari mavjud. O'yinlar orqali talabalar bilan muloqot qilish - so'z boyligini o'rgatishning qiziqarli usuli.

Xulosa qilib shuni aytmoqchimanki, ingliz tili leksikasiga o'rgatishda o'qituvchiga ham, o'quvchilarga ham mos keladigan eng samarali metodni topish muhimdir. Hech shubha yo'qki, o'qituvchilar o'z o'quvchilarini sevadigan va o'qitishga katta ishtiyoqi bo'lgan fidoyi o'qituvchilar bo'lsalar, o'quvchilarni o'rganishga va o'rganishni mazmunli va muvaffaqiyatli qilishga undashlari va o'quvchilarni o'rganishga undashi mumkin. Men Margaret E. Sangsterning ushbu fikrini keltirib o'tmoqchiman: "No one should teach who is not in love with teaching" (Ta'lim berishni sevmagan inson hech qachon dars bermasligi kerak.)

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdul, Samad Mukati. 2012. Identifying Core Vocabulary for Urdu Language
2. Speakers Using Augmentative Alternative Communication. Howard University.
3. Diamond, L. & Gutlohn, I. 2006. Teaching Vocabulary
4. Harmer, Jeremy. 1991. The Practice of English Language Teaching. New York

-
5. Longman. Harmer, Jeremy. 2007. How to Teach English. Harlow: Pearson Education Limited.